

הרב איתן שנדורפי

ר"מ בישיבת "מרכז הרב"

לע"נ אבי מורי

ר' ישעיה מרדכי ז"ל

שחנכני לאהבת התורה ולאהבת ירושלים

האם ירושלים התחלקה לשבטים?

הפרקים:

- א. מחלוקת חכמים ור' יהודה.
- ב. הקושיות על דברי חכמים.
- ג. שיטת האחרונים - גם חכמים מודים שירושלים נפלה בגורל בימי יהושע.
- ד. באור שיטות הראשונים הסוברים שירושלים לא התחלקה מעולם.
- ה. סכום.
- ו. סיום: כבוש ירושלים ובנין ביהמ"ק - רק מתוך אחדות עם ישראל.

א. מחלוקת חכמים ור' יהודהבמסכת יומא¹ נאמר:

"ונתתי נגע צרעת בבית ארץ] אחוזתכם² - אחוזתכם מטמאה בנגעים ואין ירושלים מטמאה בנגעים.

אמר ר' יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד.
... במאי קמיפלגי?

תנא קמא סבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים ורבי יהודה סבר ירושלים נתחלקה לשבטים. ובפלוגתא דהני תנאי:

דתניא מה היה בחלקו של יהודה - הר הבית והלשכות והעזרות, ומה היה בחלקו של בנימין - אולם והיכל ובית קדשי הקדשים. ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנוי ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום שנאמר³ "חפף עליו כל היום". לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזן לגבורה שנאמר³ "ובין כתפיו שכן".

והאי תנא סבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים דתניא אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינה שלהן. ר' אליעזר בר צדוק אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים בעלי

ינכתב במסגרת מחלקת המחקר של מרחבים - מרכז תורני ליהדות ולחנוך ירושלים.
תודה לאחי הרב יגאל שסיע בלבון הסוגיא ולידידי הרב נריה גוטל וראש מחלקת המחקר ור' אריאב יוסט שסיעו בעריכת המאמר.

1. דף יב ע"א וכן במסכת מגילה דף כו ע"א.
2. ויקרא יד, לד.
3. דברים לג, יב.

אושפיזיכנין נוטלין אותן בזרוע". א"כ ישנה מחלוקת בין ת"ק- חכמים - לר"י, שלדעת חכמים ירושלים לא התחלקה לשבטים ולדעת ר"י ירושלים התחלקה לשבטים והרמב"ם פסק כחכמים שירושלים לא התחלקה לשבטים.⁴

ב. הקושיות על דברי חכמים

1) הקושיא מהפסוקים בספר יהושע ובספר שופטים

מעיון בפסוקים בספר יהושע ובספר שופטים עולה לכאורה שירושלים התחלקה לשבט יהודה ולשבט בנימין כדעת ר' יהודה שכן בספר יהושע (טו, סג) נאמר: "ואת היבوسی יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם וישב היבوسی את בני יהודה בירושלים עד היום הזה".

ושם בפרק יח (פסוקים כא-כח) נאמר:

"והיו הערים למטה בני בנימין למשפחתיהם יריחו ובית חגלה... והיבوسی הוא ירושלים".

וכן בספר שופטים (פרק א פסוק ח) נאמר:

"וילחמו בני יהודה בירושלים וילכדו אותה ויכוה לפי חרב ואת העיר שלחו באש". ובפסוק כא שם נאמר: "ואת היבوسی יושב ירושלים לא הורישו בני בנימין". עולה א"כ שירושלים התחלקה ליהודה ולבנימין. וכן כתב רש"י:⁵ "...גבול דרומי שלו - של בנימין - עם גבול צפוני של יהודה ושם היתה ירושלים... לפיכך היתה לשני השבטים חלק בה". וכן כתב הרד"ק על הפסוק האמור בנחלת בנימין "והיבوسی הוא ירושלים"^{5א}: "ובגורל בני יהודה אמר ג"כ כי היבوسی היא ירושלים בחלק יהודה והנה אומר כי היא לבנימין! כן הוא כי לכל אחד מהם היה לו חלק בה"^{5ב} וקשה כיצד יסבירו חכמים את הפסוקים?⁶

4. הלכות בית הבחירה פ"ז הי"ד ועוד.

5. יהושע יח, יד.

5א. יהושע יח, כח.

5ב. וע"ע ברד"ק למלכים א יא, יג ויב, כ שבאר עפ"י מדוע נאמר לשלמה שרק שבט אחד ישאר לבנו והלא גם שבט בנימין היה עמו - "כי בנימין לפי שהיה חלקו עם יהודה בירושלים... נחשבים לשבט אחד". וע' גם ברמב"ן לדברים טז, יח.

6. הרלב"ג כתב על הפסוק "ועלה הגבול גי בן הנם אל כתף היבوسی מנגב היא ירושלים" (טו, ח) "ידמה מזה המקום שירושלים לא נתחלקה לשבטים. ואולם מה שאמר אחר זה "ואת היבوسی יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם וישב היבوسی את בני יהודה בירושלים" יורה שירושלים היתה מנחלת בני יהודה כי לא אמר "לא יכלו בני ישראל להורישם" אך אמר "לא יכלו בני יהודה להורישם". וממה שאמר בנחלת בנימין במנין עריהם אשר נפלו להם בנחלה "וצלע האלף והיבوسی היא ירושלים" (יח, כח) ידמה כי ירושלים היתה מנחלת בני בנימין ולזה נפלה המחלוקת אם נתחלקה ירושלים לשבטים אם לא".

ולא זכיתי להבין את תחלת דברי הרלב"ג מדוע "מזה המקום" - האומר שגבול נחלת יהודה עבר מדרום לירושלים - ידמה "שירושלים לא נתחלקה לשבטים" אם היא אינה מנחלת יהודה אין זה אומר שלא התחלקה לשבטים וכפי שמפורש אח"כ בפסוקים שנפלה בנחלת בנימין:

וכמו שכתב רש"י כאן "נמצאת ירושלים חוץ מן החוט ואינה בגבול יהודה אלא בגבול בנימין שהוא בצפונה של יהודה" ונדברי רש"י אלו סותרים לכאורה את דבריו המובאים לעיל "שהיה לשני השבטים חלק בה" וע' המהדיר לרש"י על יהושע שופטים מהדורת מוסד הרב קוק שכתב (ויהושע יח, יד הערה 20) שרוב העיר היה לבנימין. וע' לוח ירושלים תש"ג ע' קכד שהעיר בקצור על הרלב"ג והפנה למאמר שם מרה"ל לסנהדרין דף ב' ע"א אות לב).

והאברבנאל כתב "וממה שאמר "ואת היבوسی יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם" יראה

וכבר שאל החסדי דוד:⁷

"תמיהא לי טובא היכי פליגי רבנן בהא מילתא והיכי מצי למימר שלא נתחלקה ירושלים? והא קראי דיהושע מוכחי איפכא וזיל קרי בי רב הוא!" והביא את הפסוקים הנ"ל מספר יהושע ומספר שופטים וסיים:

"הרי כמה כתובים הבאים כאחד הם מלמדים מעידים וחוזרים ומעידים... שירושלים התחלקה לשבט יהודה ולשבט בנימין וכהווא תנא דתניא התם ביומא מה היה בחלקו של יהודה - הר הבית וכו', ומה היה בחלקו של בנימין - אולם והיכל וכו' ואיך מצא אידך תנא ידיו ורגליו בבית המדרש לומר שלא נתחלקה לשבטים?"⁸

2) הקושיא מהגמרא בזבחים

הנצי"ב⁹ והחזו"א¹⁰ הקשו על חכמים שאמרו שירושלים לא התחלקה לשבטים: "הרי עדיין בשעת חלוקה לא ידעו המקום שיבחר ד"י¹⁰ "עד שמצא דוד כדאיתא בזבחים דף נד ע"ב עיין שם אלמא לא נשתנה ירושלים מכל ערי ישראל בשעת חלוקה הארץ!"⁹ ובגמרא בזבחים אליה הפנה הנצי"ב נאמר כך:

"דרש רבא מאי דכתיב "וילך דוד ושמואל וישבו בניו ברמה"¹¹ וכי מה ענין ניות אצל רמה?

אלא שהיו יושבין ברמה [= עירו של שמואל - רש"י]

ועוסקין בנויו של עולם [= למצוא מקום לבית הבחירה מן התורה - רש"י]

אמרי כתיב "וקמת ועלית אל המקום"¹² מלמד שביהמ"ק גבוה מכל א"י... לא חזו ידעי דוכתיח חיכא

אייתו ספר יהושע בכולהו כתיב "וירד" "ועלה הגבול" "ותאר הגבול" בשבט בנימין "ועלה" כתיב "וירד" לא כתיב¹³ אמרי שמע מינא הכא הוא מקומו..."

מוכח שלא ידעו כלל היכן צריך להבנות ביהמ"ק - לא על ירושלים ואף לא באיזה אזור!¹⁴

שהיתה מנחלת יהודה וממה שאמר בנחלת בנימין (וח, כח) "וצלע האלף והיבוסה היא ירושלים" יורה שהיתה מנחלת בנימין ולזה נפל מחלוקת בין חז"ל אם נתחלקה ירושלים אם לא והאמת שהיה לשניהם חלק בה כי היה רצועה יוצאה מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין.⁷

מוכח מדבריו ג"כ שפשט הפסוקים הוא שירושלים התחלקה ליהודה ולבנימין ולא מובן מדוע חכמים חלקו ואמרו שירושלים לא התחלקה לשבטים.

ומש"כ "ולזה נפל מחלוקת" אינו מובן.

7. על התוספא קרבנות פ"ז ודף קכח ע"ב.

8. כעין זה הקשה גם השיח יצחק ליומא יב ע"א והחזון איש שם וחדושים ובאורים שם, חזון נחום כלים פ"א מ"ו ודף כב, יד דוד זבחים נד ע"א, (שגם הפנה לחזון נחום) עמק הנציב לספרי בהעלותך דף רנת, עיר הקדש והמקדש ח"ג פרק יוד סעיף א סק"ב ודף קכז, שו"ת מים חיים לרח"ד הלוי שליט"א סימן א' ועוד. וע' גם מהרש"א זבחים נג ע"ב.

9. עמק הנצי"ב שם.

10. חזו"א יומא שם.

11. שמואל א יט, יח ע"ש בפסוק ובמסורת הש"ס בגמרא ובמהרש"א שם.

12. דברים יז, ח.

13. ע"ש ברש"י ובמהרש"א.

14. יש להעיר על דברי הנצי"ב שהוכיח מהגמרא בזבחים שבסיום הסוגיא שם נאמר "ואיבעית אימא גמירי דסנהדרין בחלקו דיהודה ושכינה בחלקו דבנימין..." ומוכח שאותה סוגיא סברה כר"י שירושלים כן התחלקה לשבטים (וכפי שהעיר שם החיד"א בפתח עינים) וכיצד הקשה ממנה הנצי"ב על דברי

וכן כתבו ראשונים ואחרונים שהכתוב "העלים וסתם המקום הזה - שבו יבנה ביהמ"ק - ולא פרסמו"15 ונתנו מספר סבות להעלמה זו.16 17
 כעין קושית הנצי"ב והחזו"א על חכמים שאמרו שירושלים לא התחלקה לשבטים כבר הקשה החת"ס18 על הרשב"ם במסכת בבא בתרא.

חכמים שסוברים שירושלים לא התחלקה לשבטים? [ואולי לכן לא הוכיח החזו"א את קושיתו מהגמרא שם] וי"ל שהנצי"ב הבין שמן הסתם גם חכמים שסוברים שירושלים לא התחלקה לשבטים מודים לעקרון המונח בסוגיא שעד ימי דוד לא ידעו היכן יבנה ביהמ"ק וכפי שהוכיחה הגמרא את דבריה ממזמור קלב בתהלים שם אומר דוד "זכר ד' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לד' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני לעמעפי תנומה עד אמצא מקום לד' משכנות לאביר יעקב".

[ועי"ש בראב"ע וברד"ק לפסוק ו שכתבו שעד ימי דוד המלך לא ידעו בני"י שביהמ"ק יבנה בירושלים] ע"פ דרכו של הנצי"ב שהוכיח מהגמרא בזבחים למרות האמור בסופה יש להוכיח כן גם מהספרי על הפסוק "והיה הטוב הוא אשר ייטיב ד' עמנו והטבנו לך" (במדבר י, לב) "וכי מה טובה הטיבו לזו אמרו כשהיו ישראל מחלקים את הארץ הניחו דושנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה אמרו כל מי שיבנה ביהמ"ק בחלקו יטול דושנה של יריחו. נתנוהו ליונדב בין רכב... והיו אוכלים אותו ארבע מאות וארבעים שנה". מוכח שלא ידעו היכן יבנה ביהמ"ק;

ואע"פ שספרי זה ג"כ סובר לכאורה כמ"ד שירושלים התחלקה לשבטים שכן כתוב בו שמי שיבנה ביהמ"ק בחלקו יטול דושנה של יריחו וכפי שכתבו התוס' המובאים לקמן הערה 41) מ"מ לפי דרכו של הנצי"ב ניתן להוכיח ממנו את העקרון שלא ידעו היכן יבנה ביהמ"ק.

[ודע שהנצי"ב כתב דבריו על ספרי זה אך לא הוכיח ממנו בגלל שמיד בארו בדרך אחרת מהתוס' - וכפי שיובאו דבריו לקמן פ"ג סעיף 1]

15. לשון רבנו בחיי בפרושו לתורה דברים יב, ה. ויסוד דבריו ברמב"ם במו"נ ג, מה אלא שרבנו בחיי הדגיש יותר וכתב במפורש את המשפט המצוטט - דבר שברמב"ם אינו מפורש אלא עולה מתוך דבריו.

16. ע' ברמב"ם וברבנו בחיי הנ"ל בהערה הקודמת שכתבו שלש סבות והסבה "היותר חשובה" לדעת הרמב"ם מובאת לקמן בפ"ו. [ודע שאע"פ שרבנו בחיי הביא את הרמב"ם ונראה כזהה עמו יש ביניהם הבדל עקרוני וציינו אותו במאמר "מתי וכיצד גלה דוד המלך את מקום המקדש" שמעתין 113 ע' 10 סוף הערה 2 ועפ"ז יש לבאר גם את דברי הרמב"ן בפרושו לבראשית יד, יח שלא יחלוק על הגמרא בזבחים נד ע"ב הנ"ל ועל דברי עצמו בפרושו לדברים יב, ה] וע"ע בכלי יקר לדברים יב, ד שכתב סבה נוספת ולפני כן כתב: "זאומר אני שיש סוד בדבר כי אפילו לאברהם לא גלה מיד ואמר "על אחד ההרים אשר אומר אליך" ובראשית כב, א". לענ"ד נראה לומר שאדרבא משם נוכל ללמוד מדוע לא גלה ד' את המקום. הכיצד

רש"י שם שאלה שאלה דומה וענה עליה ועל פי תשובתו שם נוכל לענות גם כאן. וז"ל רש"י שם: "את יצחק - ולמה לא גלה לו מתחלה?... כדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור.

אחד ההרים - הקב"ה מתהא הצדיקים ואח"כ מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכרן".
 וכ"כ רש"י בר"פ לך לך "אל הארץ אשר אראך - לא גלה לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור... וכיוצא בו "על אחד ההרים אשר אומר אליך".

א"כ ניתן לומר ע"פ רש"י במקומות הללו שהקב"ה לא כתב היכן יבנה ביהמ"ק כדי לחבבו עלינו וליתן לנו שכר על החפוש וע' ספרי ראה סב דרוש ומצא! ואכן דוד שחפש וזכה למצוא זכה שביהמ"ק נקרא על שמו (רש"י נשא ז, א מהתנחומא שם).

17. יש לשאול כיצד יתכן שלא ידעו היכן יבנה ביהמ"ק והרי שם היתה עקדת יצחק שבסופה נאמר "ויקרא

אברהם שם המקום ההוא ד' יראה אשר יאמר היום בהר ד' יראה" ותרגם אונקלוס "ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר קדם ה' הכא יהון פלחין דריא" ותרגום: "ועבד והתפלל אברהם שם במקום ההוא ואמר לפני ד' כאן יהיו עובדים הדורות!" וא"כ בני"י יכלו לדעת ששם יבנה ביהמ"ק!

ע' בספר מעשי למלך על הלכות בית הבחירה לרמב"ם פ"ה ראש הלכה א בשם ספר נחלת בנימין ומאמרי הנ"ל בהערה הקודמת בהערה 2 שם.

18. שו"ת חת"ס חלק או"ח סימן כט.

בגמרא שם¹⁹ נאמר שא"י התחלקה בכספים "לקורבא ורוחקא" ופרש הרשב"ם: "מי שעולה לו גורלו בקרוב לירושלים מעלה מעות למי שעלה גורלו ברחוק מירושלים... מפני שרחוק מבית המקדש".

ושאל החת"ס: "הא בשעת חלוקת הארץ לא נודע מקום המקדש ולא הר המוריה איה הוא עד שנתגלה עפ"י נביא בימי דוד המלך עליו השלום²⁰..."

ובשעת חלוקת הארץ העמד המשכן בשילה... והיה לו לרשב"ם לפרש מי שנבנה משכן שילה בגבולו ומי שהיה סמוך או רחוק משילה! אבל ירושלים מאן דכר שמיה אז? כי היה כמה מאות שנים עיר היבוסי! והסיק "אלא על כרחך אין הכי נמי אז בשעת חלוקה היו דנים לפי רוחקא וקורבא דשילה ומ"מ אחר ארבע מאות שנה כשנבנה ביהמ"ק בירושלים היה צריך להעלות בדמים... אנשי ירושלים... לרחוקים".

מלבד השאלות ששאלו האחרונים על דברי חכמים שאלו אחרונים²¹ שאלה נוספת על הסמ"ג והכסף משנה. הסמ"ג פסק²² שירושלים התחלקה לשבטים ואעפ"כ נימק²³ את אי בנין היסוד בקרן הדרומית מזרחית של המזבח מפני שלא היתה בחלקו של בנימין. והקשו הרי הסמ"ג פסק שירושלים לא התחלקה לשבטים וא"כ כיצד סתר את עצמו ונימק שקרן דרומית מזרחית לא היתה בחלק בנימין והרי ירושלים כלה לא היתה בחלק שום שבט! וכן הקשו²⁴ על הכס"מ²⁵ שבאר את הרמב"ם שכתב²⁵ שלא היה יסוד בקרן הדרומית מזרחית על המזבח - מפני שלא היתה בחלק בנימין שהרי הרמב"ם פסק²⁶ שירושלים לא התחלקה לשבטים וא"כ גם שאר קרנות המזבח לא היו בחלק בנימין!

ג. שיטת האחרונים - גם חכמים מודים שירושלים נפלה בגורל בימי יהושע

1) הסברי האחרונים

מכח שאלות אלו כתבו האחרונים²⁷ שגם חכמים האומרים ירושלים לא התחלקה לשבטים אין כונתם שירושלים לא התחלקה בגורל בימי יהושע אלא כונתם שירושלים התחלקה כמו כל שאר המקומות בא"י ורק אח"כ - כשנבנה ביהמ"ק בירושלים הופקעה העיר משבטי יהודה ובנימין לטובת כלל ישראל.^{27א}

19. דף קכב ע"א.
20. ע' מאמרי הנ"ל בהערה 16.
21. תורת הקדש ח"א סימן טז ס"ב והרב דויטש בקבץ אוריתא יד (נתניה סיון תשד"מ) ע' קי. ובעקרה כבר נשאלה השאלה ע"י התוי"ט על רבנו עובדיה מברטנורא בנגעים פי"ב מ"ד.
22. במצות עשה קסד.
23. במצות עשה קסג.
24. דרך הקדש ולמהר"ח אלפנדרי פ"א דכלים) דף ט ע"א, תסדי דוד הנ"ל הערה 7, שיח יצחק ויד דוד הנ"ל הערה 8, חזון עובדיה על התורה (לר' עובדיה בן ר' אברהם הלוי מארס צובה ליורנו תקמ"ז) דף רג ע"ב והפנה אליו יד דוד הנ"ל, הרב קאפח בבאוריו לרמב"ם הל' ביהב"ח פ"ב ה"י וע' בהערה 21.
25. הל' ביהב"ח פ"ב ח"י.
26. שם פ"ז הי"ד.
27. שיח יצחק ועמק הנציב הנ"ל הערה 8 וכע"ז גם בחזון נחום הנ"ל.
- 27א. יסוד שיטה זו כבר כתוב בפרוש רבנו יוסף בכור שור לתורה דברים יב, יד (אך מש"כ בתחלת הדבור שם קשה וכפי שהעירו המשכיל לדוד שם ביחס לשפ"ח ובאורי מוהרא"ל ביחס לקצור מזרחי). אולי יש להוסיף שבפעל לא נתחלקה ירושלים מעולם לשום שבט שכן עד ימי דוד היתה בידי היבוסי ובימי דוד הופקעה וכע"ז כתב רמ"ד גרוס בלוח ירושלים תש"ג ע' קכה.

עוד תרצו²⁸ שירושלים התחלקה בימי יהושע כמו כל א"י אלא שכל קנינם של כל השבטים בארץ ישראל עד לבנין ביהמ"ק היה רק לזמן ו"לאכילת פירות" ובזמן שנבנה ביהמ"ק בירושלים הוחזרה העיר לכלל ישראל.

לפי כל אחד מהתרוצים הללו מתישבות שתי השאלות על חכמים:

- 1) הפסוקים ביהושע ובשופטים שמהם עולה שירושלים נפלה בחלק יהודה ובחלק בנימין אינם קשים כיון שבשעת חלוקת הארץ אכן נתנה ירושלים לשני השבטים.
- 2) הגמרא בזבחים שממנה מוכח שלא ידעו עד ימי דוד על קדושתה של ירושלים אינה קשה כיון שירושלים אכן התחלקה ולא היתה שונה משאר הערים עד ימי דוד.^{28א} כמו כן מתורצים הסמ"ג³⁻²² והכ"מ²⁵ שכתבו שירושלים לא התחלקה לשבטים ואעפ"כ אמרו שרק הקרן הדרומית מזרחית של המזבח לא היתה בחלק בנימין - שכן עד בנין ביהמ"ק כל המקום שבו נבנה אח"כ המזבח היה בחלק בנימין מלבד אותה הקרן. עוד הוסיפו אחרונים²⁹ וכתבו שלשיטתם ניתן לומר שהמדרשים³⁰ והסוגיות³¹ שאמרו שביהמ"ק נבנה בנחלת בנימין הם גם אליבא דחכמים שסוברים שירושלים לא נתחלקה לשבטים וכפי שנפסק להלכה²⁶, משא"כ אם נסביר "שלא התחלקה" פרושו

28. חסדי דוד הנ"ל הערה 7, שיח יצחק הנ"ל בפרוש השני, חזו"א הנ"ל, עיר הקדש והמקדש הנ"ל וכע"ז ביד דוד הנ"ל ובחדושים ובאורים הנ"ל.

28א. הערת ידידי הרב נריה גוטל ראש מחלקת המחקר:

יש להדגיש כי גם לדידה של שיטה זו, הגורסת "לא התחלקה" יש לערוך אבחנה בין "חלוקה" במובנה הקנייני - שאינה קיימת ובין "חלוקה" במובנה האפוטרופסי - הקיימת גם לדידם! שכן מחד גיסא צודק הדבר שלירושלים יוענק מעמד ייחודי, מעמד עצמאי, מעמד רבונני [ולא בכדי: הלא בבירת ישראל והעם (והארץ) עסקינן] - ברם מאידך גיסא ברור שגם בירת ישראל זקוקה לשרותים עירוניים שגרתיים. גם בה - מאן דהוא צריך לקבל את האחריות על סלילת כבישים, תאורה, ביוב ומים, אשפה ווע' ב"ק פד, ב וב"מ כו, א) וכיו"ב. אם לא "תחולק" [היינו: תשוידך] לשבט אשר היא אחראי לכך, אוי להם לדריס בה, ואף למבקרים בה ומה גם שמדובר בעיר המשופעת בתיירים - עולי רגלים]... קיים איפוא כורח ליצור תרכובת ומיזוג בין שתי מגמות: מעמד על ריבונני, כללי ועצמאי, ולצד זה - הטלת ניהול ענייניה העירוניים השוטפים על מאן דהוא.

[יצויין כי תופעה שכזו דוקא רווחת בימינו ומצינו לה דוגמאות מגוונות: כך שגרירות זרות, המהוות כידוע שטח אקס-טריטוריאלי, ריבונני ועצמאי, בתוככי מדינה, ועם זאת אין השגרירות מנהלת בעצמה את ענייניה העירוניים. אין היא סוללת לעצמה כבישים, אין היא מפנה אשפתה וכו', כך - להבדיל אלף אלפי וריבוא רבבות הבדלות - מדינת הוטיקו, שהינה "מדינה" בתוך מדינה, אם כי ניזונה היא משרותים מוניציפליים של עירית רומא, כך בארגונים ומבנים בינלאומיים, וכיו"ב].

עתה נאמר כי זוהי בדיוק כוונת הדברים בענייננו: גם אם סברו חכמים שירושלים "לא התחלקה לשבטים" במובן הקנייני, כאחזה וכנחלה, ככל שאר ערי ישראל, כן "חולקה" במובן האפוטרופסות כמינהלה מוניציפלית. זהו איפוא מה שאמרו חכמים: "לא התחלקה לשבטים" ככלל ערי ישראל, אך כן נפלה לאפוטרופסות שבטית.

מכאן, שהמקראות המפורשים אשר קבעו חלוקה שבטית, גם לירושלים, עברו הסבה, תחילה ניתנה ככל עיר ועיר, ולבסוף ניתנה לאחריות מוניציפאלית אך בין כך ובין כך "שייכת" היא לשבט מסיים, יהודה ובנימין, וזאת לכו"ע - אף לחכמים.

29. שיח יצחק, עמק הנצי"ב, חסדי דוד, חזו"א, חדושים ובאורים, עיר הקדש והמקדש וע' גם בתוי"ט לנגעים פ"ב מ"ד.

30. בר"ר צג, יב וצט, א ספרי בהעלותך פא ראה סב ברכה שנב ועוד. וע"ע בתרגום אונקלוס בראשית מט, כז ודברים לג, יב ותרגום יונתן בראשית מה, יד.

31. מגילה טז ע"ב זבחים נג ע"ב נד ע"ב קיח ע"ב מנחות נג ע"ב.

שלא התחלקה מעולם נצטרך לדחוק ולומר שכל אותם סוגיות ומדרשים אינם כחכמים שנפסקו להלכה.³²

(2) דחית ההסברים

את התרוץ הראשון שכתבו האחרונים - שירושלים התחלקה בימי יהושע ואח"כ הופקעה - כבר כתבו התוס'³³ ודחו וז"ל: "אין לפרש שנתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתיה... דבפ"ק דיומא משמע דלמ"ד לא נתחלקה - לא נתחלקה ממש!" והאחרונים³⁴ העירו על עצמם מדברי התוס' והוסיפו שכן משמע גם מרש"י³⁵ שכתב "לא נפלה בגורל לא ליהודה ולא לבנימין" ויש להוסיף שכן כתב גם הרשב"א³⁶ "לא נתחלקה כלל מעולם".

לפי הראשונים הנ"ל חוזרות השאלות מהפסוקים בספר יהושע ובספר שופטים וכן מהגמרא בזבחים, אך תחלה יש להבין כיצד הוכיחו התוס' מהגמרא ביומא "שלא נתחלקה ממש". הסביר כוס הישועות³⁷ שהוכחת התוס' היא מדברי הגמרא שאמרה שהבריתא "מה היה בחלקו של יהודה - הר הבית והלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין - האולם והיכל ובית קדשי הקדשים וכו'" היא רק כר"י שסובר ירושלים התחלקה לשבטים ולא כחכמים שסוברים ירושלים לא התחלקה לשבטים.

הכיצד - אם נאמר שחכמים מודים שירושלים התחלקה ורק אח"כ הופקעה בגלל שנתנו דושנה של יריחו תחתיה א"כ מדוע אמרה הגמרא שבריתא זו היא רק כר"י? והרי אפשר לומר שבריתא זו היא גם כחכמים והיא מדברת על השלב שלפני ההפקעה שאז היה המקום שיד לשבט יהודה ולשבט בנימין! אלא על כרחך שהגמרא הבינה שחכמים שאומרים לא התחלקה סוברים שלא התחלקה ממש!

32. גם ר"י קיל במאמרו "ירושלים במקרא" - שמעתין גליון 100 - עמד על השאלה כיצד אמרו חכמים שירושלים לא התחלקה לשבטים בנגוד לכאורה לפסוקים בספר יהושע ובספר שופטים ותרץ שבפעל ירושלים לא התחלקה לשבטים בגלל שדוד הטיב בה את הגבורים הלויים והנביאים מכל השבטים ושם ע' 133.

ודבריו טעונים ברור: האם כונתו שדוד הפקיע את זכות שבט יהודה ובנימין או לא. אם כן - הרי זה דומה לתרוץ האחרונים, אם לא - הרי שירושלים כן שיכת ליהודה ולבנימין וא"כ צריכים לנהוג בה כל הדינים הנוהגים בשאר הערים ומדוע נאמר בגמרא שאין לוקחים בה דמי שכירות ושאר דינים? וכנראה כונתו שהיא הופקעה.

וע' גם בספר קול צופיך לרב גרשוני שליט"א ע' סד שכתב שלשה תרוצים: 1) דוד לא הקיף את כל בתי ירושלים ואלו שנשארו בחוץ נתחלקו לשבטים ואלו שבפנים לא.

2) שני בצעים היו מחוץ לירושלים שאח"כ הכניסום והם כן נתחלקו לשבטים ובה דברו הפסוקים ביהושע ובשופטים.

3) עפ"י המדרש תדשא פכ"ב שאמר שירושלים העליונה נפלה בנחלת יהודה והתחתונה בנחלת בנימין וכשלכדם דוד חברים לעיר אחת י"ל שאז נפקעו השבטים מחלקם.

שני התרוצים הראשונים קשים כיון שמהפסוקים משמע שהעיר עצמה נפלה בנחלת יהודה ובנימין ולא רק בתיים ספורים ותרוצו השלישי הוא תרוץ האחרונים שבזמן דוד נפקעה זכות שבטי יהודה ובנימין.

בלא שהתייחסו למדרש תדשא.

33. ב"ק דף פ"ב ע"ב ד"ה ואין.

34. חסדי דוד, שיח יצחק, עמק הנצי"ב, חזו"א, חדושים ובאורים שם ופתח עינים לחיד"א זבחים נד ע"ב.

35. מגילה דף כו ע"א ד"ה ואין.

36. מגילה שם ד"ה אני. וע' בחדושי רבנו אליקים (חברו של רש"י) למסכת יומא דף יב ע"א שכתב ג"כ "דלא

נתחלקה מעולם".

37. ב"ק דף פב ע"ב בד"ה בתוס' ד"ה ואין.

ואם נאמר שהגמרא אמרה שבריתא זו היא כר"י בגלל שהבינה שמדובר על הזמן שאחרי בנין ביהמ"ק - והרי גם ר"י מודה שאחרי שנבנה ביהמ"ק הופקע שטחו משבטי יהודה ובנימין כפי שכתבו רש"י שם³⁷ ותוס' בב"ק³³ שלכן אין ביהמ"ק מיטמא בנגעים! אע"פ שהתוס' התייחסו בפרוש רק להסבר הראשון שאמרו האחרונים ודחוהו מ"מ עולה מדברי כוס הישועות שגם הפרוש השני שאמרו האחרונים נדחה מכח הגמרא במסכת יומא.

3) תשובה לדחיה

כיצד יענו האחרונים הנ"ל על הוכחה זו?

כתב השיח יצחק³⁸ שהוכחת הגמרא היא מהסיפא של הבריתא "והיה בנימין הצדיק מצטער עליה לבולעה בכל יום". ולא מהרישא שאמרה "מה היה בחלקו של יהודה... ומה היה בחלקו של בנימין". שאם ירושלים נתחלקה ואח"כ הופקעה מדוע הצטער בנימין על מה שלא קבל והרי גם מה שקבל נלקח ממנו!

אלא על כרחך שבריתא זו סוברת שירושלים נשארה מחולקת לשבטי יהודה ובנימין ולכן הצטער בנימין שלא כל המזבח בחלקו.

אף החסדי דוד⁷ שכתב שקנינם היה לזמן ולפירות כתב בדומה לשיח יצחק שההוכחה היא מהסיפא "והיה בנימין הצדיק מצטער" שלחכמים הסוברים שירושלים לא התחלקה דהינו שירושלים חזרה לכלל ישראל מדוע הצטער בנימין על אותה רצועה שלא היתה בחלקו בשעת חלוקת הארץ והרי כל קנינו גם בשאר חלקי המזבח היה רק לזמן וכעת נלקח ממנו.

ואם נשאל כיצד הסבירו האחרונים שלדעת ר"י ביהמ"ק עמד בחלוקתו לשבטי יהודה ובנימין והרי ר"י הסכים שביהמ"ק אינו מיטמא בנגעים בגלל שנלקח מהשבטים למען כלל ישראל כמו שהוכיחו רש"י ותוס'! י"ל שהם יסבירו שביהמ"ק לא נלקח מהם ואעפ"כ אינו מיטמא בנגעים מהטעם שכתב רש"י במסכת מגילה³⁵ "משום דבית של קדש הוא וגבי נגעים "ובא אשר לו הבית" בעינן" ולא כרש"י ביומא שפרש לדעת ר"י שביהמ"ק אינו מיטמא בגלל שקנוהו בכסף של כל ישראל.³⁹

ד. באור שיטות הראשונים הסוברים שירושלים לא התחלקה מעולם

כאמור, תוס'³³ כתבו שלמ"ד ירושלים לא התחלקה פרושו ש"לא התחלקה ממש" וכן נראה גם מרש"י³⁵ ומרשב"א³⁶ וחוזרות שאלות האחרונים מהפסוקים ביהושע ובשופטים³⁹ שמהם מוכח שירושלים נפלה בנחלות יהודה ובנימין וכן מהגמרא בזבחים³⁹ שממנה מוכח שבנ"י לא ידעו על מקום המקדש עד ימי דוד וכן ההערה מהגמרות³¹ והמדרשים³⁰ שאמרו שביהמ"ק נבנה בחלק בנימין. על ההערה מהגמרות ומהמדרשים צריך לומר שאכן כל הגמרות והמדרשים הללו סוברים כר"י שירושלים התחלקה לשבטים.

37. ד"ה אלא.

38. הנ"ל הערה 8.

39. וע' בטי"א למגילה שם ובגבורת ארי ליומא שם שהעיר שרש"י פרש בשני המקומות בצורה שונה.

39. הנ"ל פ"ב סעיף 1.

39. הנ"ל פ"ב סעיף 2.

וכמו שהגמ' ביומא⁴¹ ובמגילה אמרה שהבריתא מה היה בחלקו של יהודה - הר הבית וכו' ומה היה בחלקו של בנימין - האולם והיכל וכו' סוברת כר"י שירושלים התחלקה ולא כחכמים שירושלים לא התחלקה כך נאמר לגבי שאר הגמרות והמדרשים. ואכן התוס' עצמם כתבו⁴⁰ שהגמרא בזבחים שהסבירה את אי בנית היסוד בקרן הדרומית מזרחית של המזבח מפני שלא היה בחלקו של טורף ובנימין שכתוב בו בנימין זאב יטרף - רש"י) היא רק כר"י שירושלים התחלקה לשבטים. וכן כתבו התוס' והמפרשים לגבי מקורות נוספים⁴¹.

ג) ישוב הקושיות מספר יהושע ומספר שופטים

על הקושיא הראשונה שמפורש בפסוקים שירושלים נפלה בחלק יהודה ובחלק בנימין יש לענות עפ"י ההבדל בין הכתוב על ירושלים ביחס ליהודה לכתוב עליה ביחס לבנימין:

אצל בנימין נזכרת ירושלים כעיר שנפלה בנחלתם - "והיו הערים למטה בני בנימין... ירושלים"⁴² ואלו אצל יהודה לא נזכרת ירושלים כעיר שנפלה בנחלתם ואעפ"כ כתוב⁴³ "ואת היבوسی יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם" ובספר שופטים נאמר⁴³ "וילחמו בני יהודה בירושלים וילכדו אותה" ומדוע נלחמו בני יהודה בירושלים והרי היא שיכת לשבט בנימין?⁴⁴

אלא על כרחך שירושלים הזו שיהודה נלחמו בה וכבשו את חלקה ולא יכלו לכבוש את חלקה האחר⁴⁴ איננה אותה ירושלים הנזכרת אצל בנימין ובזה לא נחלקו חכמים ור"י אלא שלפי ר"י שירושלים התחלקה לשבטים חלק זה נפל בחלק יהודה ואלו

40. יומא יב ע"א תד"ה ירושלים.

41. התוס' (בב"ק פ"ב ע"ב ד"ה ואין) כתבו שהספרי (בהעלותך פסקא פא) לגבי דשנה של יריחו שנתן לשבט בנימין תמורת הר הבית שנלקח ממנו הוא רק כר"י שירושלים התחלקה לשבטים.

התוס' ריד (ביומא יב ע"א ד"ה והאין) כתב שחכמים שסוברים ירושלים לא התחלקה לשבטים יסבירו את ברכת יעקב לבנימין "בנימין זאב יטרף" (בראשית מט, כז) "לא על הקרבנות כמו שאנו מתרגמים [בארעיה תשרי שכינתא ובאחסנתה יתבני מקדשא, בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קרבניא...]" אלא על שאול שכתוב בו "בכל אשר יפנה ירשיע" ושמואל א יד, מז. " [וכן פרשו שם המדרשים ורבה צט, ג ותנחומא יד] ורב הראשונים - רש"י, רשב"ם, חזקוני, רד"ק ספרנו ועוד].

הרא"ם (ועל פרש"י לדברים יב, יד) כתב שמש"כ רש"י עפ"י הספרי (שם) "באחד שבטיך - בחלקו של בנימין" - "הינו אליבא דמ"ד ירושלים נתחלקה לשבטים אבל למ"ד ירושלים לא נתחלקה לשבטים צ"ל באחד שבטיך זו שילה - בספרי" וכ"כ ר"ח פלטיאל ור"י מוינא. וועל השגת הדברי דוד ע' היטב בתוס' בב"ק הנ"ל וע"ע בהערת המהדיר לחומש הרא"ם שם הערה 55 ועל השגת השפ"ח ע' במשכיל לדוד ובבאורי מוהרא"ל).

המשכיל לדוד (ועל פרש"י לדברים שם) כתב שחכמים הסוברים שירושלים לא התחלקה לשבטים יסבירו את ברכת משה לבנימין "חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן" (דברים לג, יב) לא כאונקלוס שתרגם "בארעיה תשרי שכינתא" אלא בהסבר אחר ע"ש.

42. יהושע יח, כא-כח.

43. יהושע טו, סג.

44. שופטים א, ח.

44. וא"ת שבנימין בקשו מיהודה שיעזרו להם - דבר זה לא נזכר אלא לגבי יהודה ושמעון (שופטים א, ג) ולא לגבי בנימין ויהודה ועוד שבפס"ז ביהושע טרם קבלו בני בנימין את נחלתם! (וע' ביהושע פרק יח פסוק ב' ובמפרשים שם).

44. ע' רש"י ביהושע טו, סג וכן עולה מהרד"ק ביהושע יא, כא לעומת טו, סג ומפרשו לשופטים א, ח לעומת א, כא.

חכמים שסוברים שירושלים לא התחלקה לשבטים סוברים שמתוך שהיא לא נזכרה בין ערי יהודה אלא רק כמקום שיהודה נלחם בו לא היה אותו חלק שיד לא ליהודה ולא לשום שבט אחר אלא לעם ישראל כולו ויהודה נסו לכבשו והצליחו לכבוש את חלקו בשביל עם ישראל!

ולגבי הכתוב בספר יהושע פי"ח⁴³ שירושלים נפלה בחלק בנימין - מדובר שם בחלק אחר של ירושלים והוא אכן נתחלק לשבטים! וכן ניתן להוכיח מהגמרא במסכת ערכין:⁴⁵

במשנה שם ⁴⁶ נאמר לגבי בתי ערי חומה "מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כגון... ירושלים" והקשתה שם הגמרא⁴⁵ "וירושלים מי מחלט בה בית? והתניא עשרה דברים נאמרו בירושלים: אין הבית חלוט בה!" ותרץ רב אשי "תרי ירושלים הו".

דהיינו בירושלים אחת לא נוהג דין בתי ערי חומה מפני שלא התחלקה לשבטים ועליה דברה הבריתא והיא ירושלים הנזכרת בכל מקום בש"ס ובשניה כן נוהג דין בתי ערי חומה מפני שהתחלקה לשבטים ועליה דברה המשנה בערכין לבדה.

והיכן היא אותה ירושלים שנזכרת במשנה בערכין - זו ירושלים הנזכרת בחלק בנימין!⁴⁷

נמצאנו למדים שלא רק שהפסוקים ביהושע ובשופטים אינם קשים לדברי חכמים אלא אדרבא חכמים דייקו את שנויי הלשונות שנאמרו ביחס לירושלים בין הנאמר על שבט יהודה לנאמר על שבט בנימין ומתוך כך אמרו את דבריהם!

אמנם ר' יהודה שסובר שירושלים כן התחלקה לשבטים יאמר שהכתוב לא ציין את ירושלים כעיר שנפלה בנחלת יהודה מפני שסמך על הפסוק הזה שממנו משמע באפן פשוט שירושלים שיכת ליהודה.^{48 48A}

(2) ישוב הקושיא ממסכת זבחים

על הקושיא שלא ידעו על מקום ביהמ"ק עד ימי דוד המלך כתב הבית יצחק⁴⁹:

"שהיו יודעים מקדושת ירושלים רק... לא היו יודעים מקום המקדש".

אבל דבריו קשים שהרי מפורש בגמרא בזבחים^{50 51} שלא ידעו היכן צריך להבנות

45. דף לב ע"ב.

46. שם ע"א.

47. ר"י קיל בפרושו "דעת מקרא" לספר יהושע על הפסוק "ואת היבוסים יושב ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם" (טו, סג) וכן במאמרו "ירושלים במקרא" - שמעתין גליון 100 ע' 132 - הביא את הגמרא בערכין "תרי ירושלים הו" וקשר בינה לבין דברי מדרש תדשא פכ"ב שאחת ליהודה ואחת לבנימין אבל בגמרא מוכח כפי שכתבנו שאחת לא נתחלקה כלל לא ליהודה ולא לבנימין ולכן לא נוהג בה דין בתי ערי חומה כמבואר בב"ק פב ע"ב.

ואכן הרב ח"ד הלוי שליט"א בשו"ת מים חיים סימן א' ע' 17-18 כתב כן אלא שכתב שיבוס בלבד היא שלא נתחלקה ודבריו קשים שהרי ביהושע יח, כח בין ערי בנימין נזכרת גם "והיבוסים היא ירושלים" ועל כרחנו צ"ל שחלק מהיבוסים היה בידי בנימין וחלק לא התחלק.

48. ע' דעת מקרא שם והערה 160 שם.

48A. על השאלה ממ"א יא, יג הנזכרת לעיל בהערה 25 ע' בדע"ס לפסוק זה.

49. שו"ת בית יצחק חלק או"ח סימן כב סק"ב.

50. נד ע"ב הובאה לעיל פ"ב סעיף 2.

51. וכן הספרי בבהעלותך פ"א (והוא גם הוא שם בהערה 14).

ביהמ"ק ודוחק לומר שגם בנקודה זו יאמרו הראשונים שהגמרא סוברת רק כר"י שירושלים התחלקה⁵².

עוד כתב⁴⁹ שאף אם נאמר שלא ידעו כלל מקדושת ירושלים אפשר לומר שלא חלקה לא בגלל שידעו ששם עתיד להבנות המקדש אלא בגלל שבלאו הכי לא יכלו לכובשה מפני השבועה שנשבע אברהם אבינו לאבימלך⁵³ וא"כ אין טעם לחלקה⁵⁴.

אך גם תרוץ זה קשה כיון שישנו דין שצריך לחלק את הארץ וא"כ אע"פ שאי אפשר לכבוש כעת מקום מסוים צריך לחלקו⁵⁵ ועוד הרי השבועה עתידה לפקוע ואז יכבשו את המקום וא"כ צריך לחלקו על מנת שלא יהיה כבושו כבוש יחיד⁵⁶.

נראה לתרץ תרוץ אחר ולפיו ירושלים לא התחלקה לשבטים לא בגלל שידעו שבה צריך להבנות בית המקדש אלא בגלל "שהיתה קבלה אצלם כי ציון ראש ממלכת ישראל"⁵⁷.

דהיינו בשעת חלוקת הארץ לא חולקה ירושלים לשום שבט בגלל שהושארה לכלל ישראל כעיר המלכות שאין צריך לחלקה⁵⁸ ורק בשלב מאוחר יותר התגלה הפן הנוסף של ירושלים - עיר הקדש והמקדש.²⁰

ה. סכום

לדעת האחרונים גם חכמים האומרים שירושלים לא התחלקה לשבטים סוברים שבשעת חלוקת הארץ בימי יהושע נפלה ירושלים בגורל שבט יהודה ושבט בנימין. לפיכך לא קשה מהפסוקים בספר יהושע ובספר שופטים המורים שירושלים התחלקה לשני השבטים הללו.

כמו כן לא קשה מהגמרא במסכת זבחים שממנה מוכח שבנ"י לא ידעו על קדושתה של ירושלים עד ימי דוד ושמואל שכן עד ימיהם היתה ירושלים מחולקת כמו כל שאר ערי ארץ ישראל. אלא שאח"כ - בימי דוד הופקעה העיר מידי שבטים אלו ונתנה לעם ישראל כולו ועל כך אמרו חכמים ירושלים לא נתחלקה לשבטים.

לעומת דעת חכמים סובר ר' יהודה שירושלים לא הופקעה מידי השבטים יהודה ובנימין אלא נשארה בחלקם גם אחרי ימי דוד.

לדעת רש"י ותוס' ורשב"א סובר ר' יהודה שבזמן יהושע נפלה ירושלים בגורל שבטי

⁵² ע"ל הערה 14 שמסיום הסוגיא בזבחים וגם מסיום דברי הספרי מוכח שהם למ"ד ירושלים התחלקה לשבטים (וע' תוס' ב"ק פב ע"ב ד"ה ואין לגבי הספרי ופתח עינים לחיד"א זבחים נד ע"ב לגבי הגמרא) אלא שאמרנו שלפי הנצי"ב דוחק לומר שמ"ד ירושלים לא התחלקה לשבטים יחלוק גם בנקודה זו שלא ידעו היכן צריך להבנות ביהמ"ק, אך כנראה שהבית יצחק יאמר שכן.

⁵³ ע' רש"י יהושע טו, סג שופטים א, כא ש"ב ה. ו. [וע"ע רש"י דברים יב, יד ושפ"ח שם וחזקוני שם ותוס' שאנץ בסוטה יוד ע"א הנדפס על הגליון וספר נפלאות מתורת ד' פרק ס"א (ח"ב דף ד ע"א) ודע"מ יהושע טו, סג והערה 159 וע' מאמרי הנזכר לעיל הערה 16 בפ"י שם ובהערה 62 שם].

⁵⁴ וכן כתב באריכות הרב ישראל פורת במבוא התלמוד למסכת גיטין ח"ב ע' 233.

⁵⁵ ע' חדושי הגר"ז לרמב"ם הל' ביהב"ח (וחזרו הדברים ונדפסו בחדושי הגר"ז לקה"ח יומא וסוכה ובחדושי הגר"ח בסטנסיל לב"ק).

⁵⁶ ע' רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ב.

⁵⁷ לשון הרד"ק בפרושו לשמואל ב ה. ו.

⁵⁸ אעפ"י שהרד"ק כתב את דבריו רק לגבי ציון - החלק שנכבש ע"י דוד כמתבאר מהמשך דברי הרד"ק המובאים בסמוך - מ"מ גם החלק שנכבש ע"י בני יהודה (כמפורש בשופטים א, ח) לא חולק כדי שיעיר המלוכה תהיה יותר גדולה. וע' ראב"ד בשטמ"ק לב"ב קי"ז ע"ב ואברבנאל ומלבי"ם ליהושע יד והגר"א שם יז, יד.

יהודה ובנימין ואח"כ בזמן דוד הופקע מהם שטח הר הבית בלבד ולרש"י ביומא ולתוס' בב"ק ואלו לרש"י במגילה לא הופקע מהם מאומה) ואלו חכמים סוברים שירושלים המקודשת לא נפלה כלל בגורל בימי יהושע אך ירושלים שאיננה מקודשת נפלה בגורל שבט בנימין והפסוקים המורים שירושלים שיכת לשבט יהודה כונתם שיהודה רצו לכבושה והצליחו לכבוש את חלקה בשביל עם ישראל.

אע"פ שלדעת חכמים - לפי הסבר רש"י ותוס' ורשב"א - ירושלים לא התחלקה מעולם לא ידעו בני"ש שבה יבנה ביהמ"ק בגלל שתלו את אי חלוקתה לשבטים ביעודה להיות עיר המלכות.

ו. סיום: כבוש ירושלים ובנין ביהמ"ק - רק מתוך אחדות עם ישראל

הרד"ק הוסיף על דבריו "שהיתה קבלה אצלם כי ציון ראש ממלכת ישראל" וכתב: "ולא ילכוד אותה אלא מי שיהיה מלך על כל ישראל".⁵⁹ דברים אלו מהווים נדבך נוסף על גבי דברי הרמב"ם במו"נ⁶⁰ שהתורה העלימה במכוון את מקום המקדש משלש סבות ש"היותר חשובה" לדברי הרמב"ם היא "כדי שלא יבקש כל שבט שיהא זה בנחלתו ויכבוש אותו ויהיה שם מן המחלוקת והקטטה כמו שארע בדרישת הכהונה ולפיכך בא הצווי שלא יבנה בית הבחירה כי אם אחר חקמת מלך כדי שתהא ההחלטה ביד אחד ויסתלקו הקטטות כמו שבארנו בספר שופטים".⁶¹

לפי הרמב"ם התורה צותה שביהמ"ק יבנה רק אחר מנוי מלך שאז עם ישראל מאוחד ויסתלקו הקטטות והרד"ק הוסיף שהיתה קבלה בידם שירושלים לא תכבש אלא ע"י מי שיהיה מלך על כל ישראל.

אמנם הרד"ק נימק את דבריו "כי ציון ראש ממלכת ישראל" דהינו מהפן של ירושלים כעיר המלכות ולא מהפן של ירושלים כעיר המקדש שעליו דבר הרמב"ם מ"מ דבריו ודברי הרמב"ם מתאחדים בנקודה זו שרק כשיש מלך ועם ישראל מאוחד ניתן לכבוש את ירושלים ולבנות את ביהמ"ק.

וכאז כן עתה וכך אמר הרמ"צ נריה שליט"א (יומים לאחר כבוש ירושלים העתיקה והר הבית)⁶²: "בין ההגיגים והתחושות של הימים הגדולים האלה מסתמנת גם שאלה תמיה: מדוע לא נתן הקב"ה את ירושלים בידינו אז בתש"ח, ובמה זכינו שהיא תוחזר לנו עתה? באורח פלא, כלל לא בדרך הטבע היא נשמטה מידינו אז, ושוב באורח פלא מעבר להגיון היא נתנה לנו, הוגשה לנו עכשיו. התשובה לכך רמוזה לנו בסוד שיח של חכמי קדם. על ירושלים נאמר בתלמוד הירושלמי ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו - שמחברת ישראל זה לזה" (ירושלמי ב"ק פ"ז ה"ז) ובצורה אחרת נשנה הדבר בתלמוד הבבלי "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך" - "לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד" (זבחים קיד:). אכן, בתש"ח פרץ הפלמ"ח דרך שער ציון ואלו חיילי האצ"ל עמדו לפרוץ דרך שער שכס. מפולגים ומפורדים היינו. אילו הצלחנו אז היו "שנים אוחזין" בירושלים וכל אחד היה אומר "כלה שלי".

59. עפ"י דברי הרד"ק הללו ניתן לישוב את הקושיא השניה על דברי הבית יצחק בתרוצו השני שהיה צריך לחלק את ירושלים כדי שכבושה לא יהיה כבוש יחיד - כיון שידעו שהיא תכבש ע"י מלך ממילא לא יהיה כבושה כבוש יחיד.

60. ח"ג פמ"ה ווע"ל פ"ב סעיף 2 והערות 15 ו 116.

61. הלכות מלכים פ"א ה"א וה"ב.

ירושלים היתה הופכת למקור של פרוד, לסבה של ריב ומדון. סלעי ירושלים היו הופכים לסלעי מחלוקת ואילו ירושלים לא נתחלקה לשבטים היא נתנה לעם ישראל כולו... ירושלים באה להרבות שלום בעולם.

ולכן רק עתה כשנכנסנו כלנו דרך שער אחד... רק עתה כשכלנו מאוחדים - כשבראשנו עומדת ממשלת לכוד לאומי, כשצבאנו הוא צבא אחיד - צבא הגנה לישראל, כשמאחורינו עומדים בלב אחד כל אחינו אשר בתפוצות הגולה רק עתה זכינו למאורע הגדול - המחזיר שכינתו לציון החזיר לנו את ירושלים!

והביא הרב שליט"א את דברי הרד"ק הנ"ל וסכם:

"כיבוש ירושלים תחילת ראשיתו באחוד שבטי ישראל ואף ראשית אחריתו בברכת אחדות האומה. ככל שנמשיך להיות מאוחדים ומלוכדים תהיה ירושלים כלה שלנו".